

KIRJAESITTELY

Launonen, Kaisa (2007): Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 176 sivua.

Helsingin yliopiston logopedian professori Kaisa Launonen on tarttunut tärkeään aiheeseen kirjassaan vuorovaikutuksen kehityksestä, riskeistä ja tukemisesta. Alkupuheessaan hän mainitsee, että kollegat suosittelevat kirjan kirjoittamista, ja tottahan onkin, että muun muassa tätä aihetta käsittelevä teos puuttuu logopedian alalta, vaikka näkökulma todellisuudessa on laajempi kuin pelkästään logopedian. Kirja palvelee siten useita ammattiryhmiä, jotka työskentelevät vaikeimmin vammaisten henkilöiden kanssa. Tavoitteena on myös auttaa perhettä ja lähimaisia ymmärtämään vaikeasti vammaista perheenjäsentä, omaista tai lähipiirin ihmistä. Teos koostuu viidestä luvusta, joissa edetään tyypillisestä vuorovaikutuksen kehittymisestä poikkeaviin tapauksiin ja sitä kautta myös vuorovaikutuskumppaneiden osuuteen vuorovaikutustapahtumassa. Lopussa käydään vielä läpi arviointiin ja kuntoutukseen liittyviä periaatteita.

Vuorovaikutus on kaiken viestinnän perusta. Tämä tulee opituksi jonkinlaisena ulkolukuna logopedian opintojen alkuvaiheessa. Kuitenkin käytännön kokemuksen myötä vuorovaikutuksen merkityksen asiakastyössä oivaltaa ja ymmärtää syvällisemmin. Myös mahdollisuus Kaisa Launosen mainitseman olemuskielen ymmärtämiseen lisääntyy kokemuksen karttuessa. Olemuskieli tarkoittaa kirjoittajan mukaan tiedostamatonta vuorovaikutusta, jonka arviointi perustuu lähiihmisten omien kokemusten pohjalta tekemiin tulkintoihin ja ylitulkintoihin.

Kirjan alussa perehdytetään lukijaa vuorovaikutuksen teoreettiseen taustaan. Kirjan

näkökulma pohjautuu sosiaalis-konstruktivistiseen perinteeseen, jonka mukaan kieli on kulttuurinen väline, jonka lapsi voi oppia vain oman kieli- ja kulttuuriyhteisön itseään kyvykkäämpien kielenkäyttäjien avulla ja vuorovaikutuksessa näiden kanssa. Kaisa Launonen viittaa Lev Vygotskin ajatuksiin myös siitä, että lapsen kulttuurisen kehityksen toiminnot ilmaantuvat ensin sosiaalisella ja sitten yksilön tasolla. Nämä ovat tärkeitä huomioon otettavia seikkoja kielen ja vuorovaikutuksen tutkimuksessa. Lisäksi sosiaalis-konstruktivistisessa mallissa otetaan huomion ihmisen kokonaisuus unohtamatta hermoston, aistien ja motoriikan toimintaa ja jäsentymistä. Esimerkiksi autismissa nämä kaikki seikat – kulttuuri, ympäristö, perhetekijät ja biologinen perusta – ovat hyvin kompleksisessä suhteessa toisiinsa.

Vuorovaikutuksen, viestinnän ja kielen kehitystä käsittelevässä luvussa Launonen kuvaa hyvin konkreettisesti pienen vauvan vuorovaikutusta. Havainnolliset esimerkit saavat asian avautumaan myös niille henkilöille, joilla ei ole aikaisempaa tietoa aiheesta. Tyypillisen kehityksen läpikäyminen tarjoaa tarttumapintaa arvioille poikkeavasta kehityksestä. Selkeästi esitetyt vuorovaikutuksen kehittymisen vaiheet, kuten tavoittelu, näyttäminen, antaminen jne., antavat hyvän perustan seurata pienen lapsen kehittymistä.

Toisessa luvussa Launonen käsittelee erilaisia viestinnän riskitekijöitä. *Viestintä* sanana ei ole sinänsä hassumpi termi, mutta käsitteenä varsin laaja ja logopedian piirissä vielä vaikiintumaton; kommunikointiahan sen sijaan olemme jo tottuneet tarkastelemaan. Yleensäkin suomenkielisyysperiaate on mielestäni varsin kannatettava niin kauan kuin se toimii järkevällä tavalla. Myös *olemuskieli* tuntuu jo melko mukavalta suomenkieliseltä termiltä, kun kirjan on lukenut läpi. Luvussa käsitellään kattavasti erilaisia riskiryhmiä, mikä tarjoaa tietoa laajemmallekin lukijakunnalle.

Tässä luvussa käytännön läheisyys puolestaan tarjoaa puheterapeutille mahdollisuuksia yhdistää omia kokemuksia kirjan tarjoamiin tapauksiin. Moni on varmasti kokenut, kuinka ympäristön osuus on todella tärkeä vuorovaikutukseen liittyvien seikkojen huomioimisessa ja kuntoutuksessa. Tämän huomasi erityisesti erään vaikeasti autistisen nuoren kuntoutuskokeilussa. Käytetty menetelmä toimi periaatteessa hyvin ja nuori alkoi viestiä tarpeitaan aiempaa aktiivisemmin. Ongelmaksi muodostui se, että lähiympäristön aikuiset eivät sitoutuneet tarpeeksi kuntoutukseen ja saattoivat kokea kuntoutujan uudet vaativat kommunikointialoitteet jopa aggressiivisuuden lisääntymisenä. Näissä kertomuksissa vuorovaikutuksen ”kuntoutusyrityksistä” on joskus surullinen vivahde, kun tavoitteet näyttävät jostain syystä olevan ristiriidassa arkipäivän toimien kanssa.

Kaisa Launonen toteaa, että alkuarviointi tulee tehdä kuntoutuksen eri alojen asiantuntijoiden yhteistyönä. Suomessa vuorovaikutustaitojen arviointi ja diagnosointityö erikoissairaanhoidossa tehdään aina tiimityönä, ja työryhmään kuuluvat yleensä lääkäri, sairaanhoitaja, puheterapeutti, psykologi ja tarpeen mukaan fysio- ja toimintaterapeutti. Vuorovaikutustaitojen arviointi kliinisessä työssä täysin ilman strukturoitua menetelmää voi olla vaikeaa. Joissakin yliopistosairaaloissa arviointi pohjautuu nykyään luvanvaraisesti muun muassa ADI-R- (Autism Diagnostic Interview - Revised) ja ADOS- (Autism Diagnostic Observation Schedule) arviointimenetelmiin, jotka on laadittu hyvin pitkälle kansainvälisen tautiluokituksen, ICD-10:n ja DSM-IV:n pohjalta. Arvioinnit toteutetaan videoanalyysin avulla. Monia muitakin menetelmiä vaikeimmin vammaisten henkilöiden kanssa käytetään, ja niistä on hyvä tietopaketti tässä *Vuorovaikutuksen toimivuuden arvio ja seuruu* -luvussa. Kaisa Launonen listaa menetelmistä muun muassa seuraavat: EKI (Esikie-

llinen kommunikaation arviointikäsi-*kirja*), AKA (Affektiivisen kommunikoinnin arviointimenetelmä), Pikku-Portaat ja Portaat sekä AURA. Näistä viimeisin AURA on tarkoitettu yhteisön ja sen autistisen jäsenen vuorovaikutuksen ja viestinnän arviointiin ja kehittämiseen.

Vuorovaikutustaitojen arviointi on varsin haasteellinen tehtävä ja vaatii tutkijalta pitkän työ- ja arviointikokemuksen. Vasta usean arvion jälkeen pystyy muodostamaan asiakkaitaan jonkinlaisen jakauman, jonka pohjalta arviointipäätös onnistuu. Nykyisin arvioinnissa on siirrytty askel dialogisen tiimityön suuntaan, jolloin perhe, lähinnä vanhemmat osallistuvat tilanteen kartoitukseen ja sitä kautta lasta koskeviin päätöksiin. Vaikka kliinisessä arvioinnissa käytettäisiin strukturoitua menetelmää, on siis erittäin tärkeää, että sitä täydennetään laajemmilla arvioilla. Arviointiprosessin aikana kuva vuorovaikutustaidoista täydentyy ja tarkentuu. Kirjan yksi tärkeistä esille nostetuista asioista on myös yksilöllisyys. Vaikka asiakkaita arvioidaan samalla menetelmällä ja tuloksetkin olisivat samansuuntaisia pisteytyksen perusteella, niin varsinaisen reaali-tilanne voi olla aivan erilainen eri yksilöillä.

Neljännän pääluvun aihe on *Vuorovaikutus ja kuntoutus*. Luvussa käsitellään varhaiskuntoutusta, ensitiedon antamista, puheenkehitystä tukevia viestintäkeinoja ja niiden kuntouttavaa käyttöä, olemuskieltä ja kuntoutusta, perheen arkea ja vuorovaikutuskumppanien tukemista. Ensitetieto-asian sisällyttäminen lukuun on paikallaan, koska kliinisen kokemuksen perusteella se usein jää liian vähälle huomiolle, ja lapset ja perheet saattavat jopa olla eriarvoisessa asemassa tämän suhteen. Esimerkiksi joissakin lastenneurologisissa sairauksissa annetaan hyvin ensitetietoa, toisissa taas ei juuri lainkaan. Toinen tärkeä ja vähän esillä pidetty seikka on kumppanin tukeminen vuorovaikutustilanteessa. Viestintä-

tilanteessa on aina vähintään kaksi henkilöä, ja tietoisuus omista vuorovaikutustaidoista on tärkeä, koska usein juuri tiedostaminen on avain parempaan vuorovaikutukseen. Vielä parikymmentä vuotta sitten oli vaikea puuttua kumppanin osuuteen vaikeasti puhevammaisen henkilön kanssa toimittaessa. Al-lekirjoittaneella on useita muistikuvia puheterapeutin työstä vaikeasti liikuntavammaisten lasten kanssa ja erityisesti siitä, miten lasten puhealoitteita ohitettiin jonkin muun ”tärkeän” asian vuoksi. Tutkimuksen myötä onneksi monen asian, esimerkiksi viestintätilanteessa olevan kumppanin roolin, esille tuominen helpottuu myös kliinisessä työssä.

Kirjan visuaalisesta ilmeestä voi sanoa, että lukujen jaottelu väreillä on erittäin hyvä ratkaisu. Niiden avulla löytää helposti aihealueen, johon haluaa palata. Tekstiä on varsin runsaasti ja lukemalla asian hahmottaminen

on paikka paikoin raskasta. Nykymailman medioihin totunut lukija kaipaa välillä rytmitystä visuaalisin keinoin. Kaiken kaikkiaan Kaisa Launosen kirja on tarpeellinen ja suositeltava luettavaksi kaikille vaikeimmin vammaisten kanssa työskenteleville ammattihenkilöille sekä niille, jotka yleensä työskentelevät vuorovaikutusongelmien kanssa. Kirjasta on myös iloa pienen lapsen vanhemmille. Itse asiassa sen voi lukea kahdesta näkökulmasta: joko teoreettisemmalta kannalta, jolloin kirjallisuusviitteet tarjoavat lisävalaistusta aiheeseen, tai puhtaasti käytännön läheisesti, jolloin kirjan tarjoamia näkökulmia voi soveltaa omaan työhönsä tai oman lapsen kanssa touhuttaessa. Suosittelen lämpimästi!

Anneli Yliherva
anneli.yliherva@oulu.fi